

İngilizce'nin Etkisiyle Tıp Dilinde Yapılan Hatalar

Effects of Foreign Language on Turkish Medical Terminology

Uğur Bıçak¹, Cengiz Yakıncı², Mehmet Aslan¹

ÖZET

Ülkemizde günlük yaşamın yanında, tıp alanı da yabancı dilin, özellikle İngilizce'nin saldırısı altındadır. Tıp dilinin, toplumdaki insanlar için yabancı bir dile dönüşmesi bilim ve insanları birbirinden uzaklaştırmaktadır. Bilim dili genel olarak kullanılan dilden ayrılamaz. Bilim dilinin anlaşılır olması, bilimsel bilgilerin herkese iletilmesini ve anlaşılmasını kolaylaştırır. Bunun için yaşamın her alanında, gündelik konuşmalarda, yazışmalarda, derslerde, bilimsel yazılarda, hasta hekim ilişkilerinde Türkçe'ye özen gösterilmelidir. Yeni çıkan İngilizce kelimeler daha toplumda yerleşmeden hemen Türkçe karşılıkları bulunmalıdır. Toplumlar ancak dilleri ile var olup, kültürlerine de ancak bu sayede sahip çıkabilirler.

Anahtar kelimeler: Türkçe, İngilizce, Tıp Dili

Effects of Foreign Language on Turkish Medical Terminology

ABSTRACT

Besides the daily life in Turkey, medical science is also under foreign languages, especially English's, attack. Medical language, changing into a foreign language for the public is making people and science distant each other. The scientific language is not separated from the public language. An understandable scientific language makes scientific knowledge easier to understand and convey everybody. Turkish should be used in a great care in relationship between the doctors and patients, in scientific papers, lessons, daily talking, and every part of life. Turkish meanings of new English words and phrases should be found immediately before they take place in Turkish. The nations exist with only their native language and they can claim their culture by means of this way.

Key words: Turkish, English, medical language

¹ Arş.Gör., İnönü Üniversitesi, Turgut Özal Tıp Merkezi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Malatya

² Prof.Dr., İnönü Üniversitesi, Turgut Özal Tıp Merkezi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Malatya

Toplumların başarıyı yakalaması kendi dillerini; karşılıklı iletişimi ise, ortak bir dil kullanmalarına bağlıdır. Ülkemizde bilimsel gelişimin sağlanması için kendi dilimize değer vermemiz ve ortak standartlar oluşturmamız gerekir (1). Tıp alanında günümüzde son derece hızlı bir biçimde gelişmeler olmakta, her geçen gün yeni anlayışlar, tanımlamalar, yeni teknoloji ürünleri yeni terimleri üretmektedir. Bu terimler tıp alanına yabancı dilden, olduğu gibi, Türkçe karşılığının varlığı düşünülmeden ya da Türkçe eşdeğer bir sözcük üretilme çabasına girilmeden benimsenmekte ve kullanıma girmektedir. Bu süreçte sadece terimler değil, karşılığı Türkçe’de var olan ve hekimlik terimi olmayan yabancı sözcükler de kullanım alanına girmekte ve giderek yaygınlaşarak benimsenmektedir. Günlük yaşamımızda olduğu gibi, tıp alanı da ülkemizde yabancı dilin, özellikle İngilizce’nin saldırısı altındadır. Böylece tıp fakültelerinde eğitim sürecinde, bilimsel toplantılarda ve günlük hekimlik uygulamalarında anadilimiz Türkçe’den farklı, birbirine karışmış birkaç dilden oluşan bozuk, çarpık, yoz bir dil kullanılmaktadır. Bu durum yeni terimlerin bulunmasını ve kullanımını zorunlu kılmaktadır (2).

Dilimizdeki bu bozukluğu hızlandıran başka bir olay da yabancı dilde (İngilizce) eğitim ve öğretim veren tıp fakültelerinin bulunması ve bunların sayılarının giderek artmasıdır. Ülkemizde bir vakıf üniversitesi (Yedi Tepe Üniversitesi) ve üç devlet üniversitesi (Hacettepe Üniversitesi İngilizce Tıp Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa İngilizce Tıp Fakültesi, Marmara Üniversitesi İngilizce Tıp Fakültesi) aktif olarak İngilizce eğitim vermektedir. Yine dikkat çekici bir nokta da; bu fakültelerde okuyanların en yüksek puanlarla buraları kazanmış olan öğrenciler olmasıdır. Bu şekilde seçkin bir hekim kitlesi oluşturulup, özendirilerek bir dil sömürgeciliği gerçekleşmektedir. Kuşkusuz ki günümüzde hekimlerin yabancı dil bilmeleri gerekliliği tartışılmaz. Ancak yabancı dil öğretimi ile yabancı dilde eğitimin tamamen birbirinden farklı iki kavram olduğu unutulmamalıdır (2).

Bu çalışmada, tıptaki terim ve kısaltmaların kişiye göre değişik şekillerde, İngilizce’den etkilenme sonucu hatalı kullanılmasına değinilmektedir. Değişik Türkçe tıp kitaplarını ve makalelerini incelediğimizde, kısaltmaların ve terimlerin İngilizce’nin etkisiyle farklı ve hatalı şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Bu terimlerin bilinçsizce kullanılması belirgin bir karışıklığa yol açmıştır (1). Bu hatalı kullanımlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir (Tablo 1) (3).

Tablo - 1

İngilizcesi	Hatalı kullanımı	Türk Dil Kurumu’na göre
magnetic	magnetik	manyetik
3.2	3.2	3,2
asthma	asthma	astım
L (litre)	L, lt	l
laryngitis	larengitis	larenjit
allergy	allerji	alerji
virus	virus	virüs
gangrene	gangren	kangren
pharyngitis	farengitis	farenjit
plasma	plasma	plazma
candidiasis	kandidiyaz	kandidoz

Genellikle son yıllarda İngilizce'den; işin kolayına kaçmak, yeni sözcük bulma zahmetinden kurtulmak ve dil bildiğini göstermek amacıyla pek çok terim olduğu gibi aktarılmış (swim-up tekniği, flowmetre, sensitivite vs) ve daha sonra bu terimlerin bilinçsizce konferans, seminer, dergilerde kullanılması, bu sözcüklerin ister istemez benimsenmesine yol açmıştır. Bir ulusun öz niteliklerinden biri de, dilin bilinçli bir şekilde kullanılarak küreselleşmenin yıkıcı etkilerinden korunmaktır. Yukarıdaki terimlerin yerine pekâlâ yüzdürme tekniği, akımmetre, duyarlılık gibi sözcükler kullanılabilir. Yabancı dilden olduğu gibi aktarma Türkçe'yi fakirleştirir. Sonra da Türkçe'nin zengin bir dil olmadığını iddia ederiz. Teknik açıdan üstün ülkeler terminolojilerini yayma ve kabul ettirme eğilimindedir. Bilinçli ülkeler bu terminolojiye karşılıklar bularak dillerini fakirleşmekten kurtarmışlardır (4). Ancak ülkemiz için aynı şeyleri söylemek pek doğru olmayacaktır. Gerçekten de bir ülkede;

- Ana dili ile yazı yazanlar “yabancı yayın alışkanlığı olmayan, bilimsel düzeyi yetersiz, aceleci, tembel ve kapasitesiz kişiler” olarak tanımlanıyorsa,
- Ulusal bilim dergileri dünyaya açılmanın önündeki engeller olarak görülüp dilinin ve hakemlerinin yabancı olması gerektiği önerilebiliyorsa,
- Ulusal bilim dergilerindeki sözcüklerin yaklaşık yarısı yabancı kökenli ise ve bu dergilere gönderilen yazılar “anadili Türkçe olan biri tarafından gözden geçirilmelidir” denebilecek kadar özensiz bir dille yazılıyorsa,
- Akademik yükseltmelerde ana dil ile yazılan yazılar yok sayılıp yurtdışı merkezlere bir süreliğine gözlemci olarak gidenlerin o merkezin birikimi ile ilgili bir çalışmada adının olmasının kişiye yüksek bir puan getirmesi normal karşılanıyorsa,
- Ulusal kongre ve toplantılarda İngilizce sunumlar olağan karşılanıp birkaç yabancı konuk var diye açılış konuşmaları İngilizce yapılıyorsa,
- “Nasılca bilgi üretmiyoruz bari yabancı dille üretilen kaliteli bilgiye ulaşalım” diyebilecek kadar gelecekte ümidini kesmiş bilim insanları varsa,
- Neredeyse anaokulundan üniversiteyi bitirene dek yabancı dille eğitim yapılması olağan karşılanıyorsa,
- Yabancı politikacıların alfabeye harf eklenmesi önerisine kimse sesini çıkarmıyorsa,
- Vatandaşlar hipermarketlerden alışveriş yapmaya, hastalarını ambulanceler ile taşımaya, saçlarını coiffeurlarda kestirip, yemeklerini restaurantlarda yemeye başlamışsa tartışılıp düzeltilmesi gereken çok şey var demektir (5).

Atalarımızın Arapça ve Farsça'ya biraz Türkçe katarak Osmanlıca'yı yarattığı gibi bizler de Fransızca, Almanca ve İngilizce'ye katılmış Türkçe'den oluşan ve biraz da Latince ve eski Yunanca eklenirse tıp/bilim dili olarak adlandırdığımız Türkilizce'yi yaratmış durumdayız. Bilimde kullandığımız dilin %63'ünün Türkçe olduğu ve dilin gerçekten Türkçe sayılabilmesi için bu oranın en az %80 olması gerektiği bildirilmektedir (5).

Çok sayıda tanımı bulunabilecek olan bilimin hiçbir tanımında, özel bir dille ya da daha açık olmak gerekirse mutlaka İngilizce ile yapılabileceği belirtilmemiştir. Bilimin dili değil, yöntemleri evrenseldir ve bilgiyi üreten adını koymaya da mecbur kalacağından her dil, onu konuşan toplumda bilgi üretiliyorsa, bilim dilidir. Sorun, Türkçe'nin bilim dili yapılması değil bilim yapılacak kadar yetkin, zengin bir dil haline getirilmesidir (5). Kendi olanaklarıyla 2 milyona yakın sözcük üretebileceği bildirilen Türkçe'nin bilim terimleri üretmede yetersiz kalabileceğini öne sürmek; bilimin dilinin değil, günümüzün politik egemen dili haline geldiğini, bilimsel kavram-terimlerin dilimizde karşılığının bulunmamasının Türkçe'nin değil bizlerin eksikliklerinden kaynaklandığını gözden kaçırmak ve her şeyden önce de anadilini ve kendini küçük görmektir (5).

Tıp terimlerindeki kargaşa, bazı düzeltmelerle beraber, hala devam etmektedir. Bunun başlıca nedenleri (6):

- 1- Tıp dilimize Osmanlı döneminde Fransızca'nın, İstanbul Üniversitesinin kuruluş yıllarında Almanca'nın, daha sonraki yıllarda İngilizce'nin etkisi,
- 2- Dünyadaki bilim dilinde Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Fransızca, Birinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında Almanca, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da İngilizce'nin ağırlık kazanması; kitapların daha çok bu dillerde yazılması,
- 3- Bilimsel gelişmelerin özellikle son yıllarda çok hızlanması nedeniyle, bu terimlere daha karşılık bulunmadan, onlarla ilişkin yeni sözcüklerin ortaya çıkması,
- 4- Türkçe terimlerin yapılışı konusunda bir birlik sağlanamaması,
- 5- Türkçeleştirme hareketine politikanın girmesi,
- 6- Türk Dil Kurumu'nun zaman zaman değişen tutumu ve kararları (özellikle yazım kurallarında).

Günümüzde, çoğu yeni buluşların ve bilimsel gelişmelerin gerçekleştirildiği Batı ülkelerinde, artık geçen yüzyılda olduğu gibi, terimler Latince ve Yunanca köklerden türetilmemektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısından beri Batı ülkelerinde yalın halk dili kullanma akımı giderek büyük bir ivme kazanmıştır. Bilim adamları anlamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırmak amacı ile yeni buluşları için daha çok kendi öz dillerinden, günlük halk dilinden sözcükler alarak bunlara terim niteliği kazandırmaktadırlar. Beğensek de beğenmesek de, bugün bütün dünyadaki bilimsel yayınlarda en çok alıntılar İngilizce yayınlardandır ve bu dilde yalın sözcüklerin terim olarak kullanıldığını gösteren sayısız örnek bulabiliriz. Bu değişim, bilim eğitimini daha kolaylaştırmakta ve bilim dilini daha anlaşılabilir bir duruma sokmaktadır. Böylece, bilim adamlarının eski çağlardan kalma, dili ve uygulamaları ile gizemci olan dokunulmazlığı, anlaşılabilirliği da ortadan kalkmaktadır. Giderek bilim dili ile halkın konuştuğu dil birbirine yakınlaşmakta ve “evrensel bilim dili” görüşü de geçerliliğini, dayanağını kendiliğinden yitirmektedir (7).

Tıp dilinin yabancı sözcüklerden arındırılması çabaları, Türkçe'nin özbenliğine kavuşması atılımının ve Dil Devrimi'nin ayrılmaz bir parçasıdır. Türkçe'nin gelişip, güçlenip, serpilmesinde Yazı Devrimi'nin de çok önemi vardır. Yazı Devrimi Türkçe'nin yabancı seslerin tutsaklığından kurtulmasında büyük olanak sağlamış ve Dil Devrimi'nin itici gücü olmuştur (6). Atatürk'ün 1932'de başlattığı dil devrimi, bilim dilimizi kuşkusuz çok değiştirmiştir. Bir bakıma, Avrupa'da 16. yüzyılda başlayan ve yüzlerce yıl süren bilim dili evrimi, ülkemizde 1932'den sonraki yıllarda hızlı bir devrim niteliğinde gerçekleşmiştir (7). Günümüzde de Türk Dil Kurumu son on yıldan bu yana dilimize batı dillerinden geçen kelimelere karşılık bulma çabası içindedir. Bu karşılıklar tanımları ve örnek cümleleriyle “*Yabancı Kelimelere Karşılıklar*” adı altındaki bir kitapçıkta toplanmıştır (8). Bu tür çalışmaların artarak devam etmesi ve yabancı kelimelerin karşılıklarının günlük yaşamda yaygınlaşmadan ilk çıktıkları anda bulunması gerekmektedir.

Atatürk'ün Afet İnan'ın Medeni Bilgiler kitabına (Ankara 1969) kendi el yazısıyla yazdığı düşünceleri de Türk dilinin felsefesidir: “Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için en kutsal bir hazinedir, çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felaketler içinde ahlakını, an'anelerini, hatıralarını, menfaatlerini, kısacası bugün kendi milletini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olunduğunu gösteriyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir” (9).

İngilizce'nin tıpta ortak dil olması, tıptaki temel eğitim kitaplarının ve yapılan çalışmaların bu dilde hazırlanması, bu alanda çalışan ve öğrenim gören insanların bu dile hâkim olmaları ve kullanmalarını zorunlu hale getirmektedir. Tıpta sağlanan gelişmeler ve internet kullanımındaki artmaya paralel olarak, birçok yeni terim ve kısaltma dildeki temel kıstaslar gözetilmeden, bilim çevreleri tarafından özümsemeden, taklit edilmekte veya kişisel tercihlere göre kullanılmaktadır. Türkçe'mizde benzer kelime ve kavramlar varken, bunları atıp yerine yabancı kelime ve kavramların girmesine kesinlikle izin verilmemelidir. Bu durum dilimizin fakirleşmesine ve nesiller arasında yapay bir dil farklılığına neden olabilecektir. Bizlere düşen esas görev, yeni terimler için mümkün olduğunca Türkçe karşılıklar bulmak ve kısaltmaları kişisel tercihlerimizden öte belli standartlar içinde kullanmaya çalışmaktır (1,10).

Bütün bu sorunlara karşı, çözüm önerilerimiz aşağıda sıralanmıştır:

- Türk Dil Kurumu ile işbirliği yapılması ve Türk Dil Kurumunun bu konudaki “Yabancı Kelimelere Karşılıklar” gibi kaynaklarından faydalanılması (8),
- Ülkemizde tüm basamaklarda eğitim ve öğretimin Türkçe olması,
- Üretilen yeni kelimelerin öneriye açık bir şekilde Türk Dil Kurumunun internetteki “Terimler Sözlüğü” sayfasında (<http://tdk.org.tr/terimler.html>) güncel olarak tartışılması (11),
- Türk Dil Kurumu bünyesinde “Tıp Terimleri Sözlüğü Hazırlama Çalışma Grubu” kurulup, bu konuda öneriler getirilmesi,
- Yeni çıkan İngilizce kelimelere toplumda yaygınlaşmadan Türkçe karşılıklarının hemen bulunması ve Türkçe'sinin yaygınlaşmasının sağlanması,
- Akademik yükseltmelerdeki Türkçe yayınların, yazılı ve sözlü kongre bildirilerinin, doktora ve uzmanlık tezlerinin değerlendirilmesinde Türkçe'ye özen gösterilmesi.

Amacımız ses bayrağımız Türkçe'yi, bilim dili ve aynı zamanda halkın dili yapmak, dilin yabancı kelimelerin istilasına uğramasını ve fakirleşmesini engellemek olmalıdır. Aksi takdirde dışa bağımlı, üretmekten aciz, özümüzden uzak ve taklitçi bir yaklaşımdan kurtulmamız mümkün olmayacaktır. Bilim, sanat, teknik ve tıp kavramlarını karşılayan, başarılı bir biçimde türetilmiş terimler, ileri Türkiye'yi oluşturacak kuşakların daha iyi yetişmelerini, yapıcı ve yaratıcı olmalarını sağlayacaktır.

Kaynaklar

- 1) Yakıncı C, Aslan M, Bıçak U. Tıpta Dil Birliğinin Sağlanması. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2004; 47: 228–232.
- 2) Kansu A. Dil, Türkçe, Bilim. 40. Türk Pediatri Kongresi Özet Kitabı. Ankara: 2004: 219–220.
- 3) İmla Kılavuzu. Türk Dil Kurumu, Ankara. 2000: 98–475.
- 4) Kazancı G. Tıp Dili ve Türkçe. <http://www.istabip.org.tr/genel/terminoloji.asp>.
- 5) Sander S. Sağlık Bilimleri Süreli Yayınlarında Dil Sorunu. *Sendrom* 2004; 7: 95–97.
- 6) Yurdakök M. Tıp Dergilerinde Dil Sorunu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 1997; 40: 593–598.
- 7) Öztürk O. Bilimsel Yayınlarda Dil. *Sendrom* 2004; 8: 96–100.
- 8) Ercilasun AB, Akalın ŞH. Yabancı kelimelere karşılıklar. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları*; 708. Ankara. 2002; 1–152.
- 9) Çetintaş M. Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu ile Söyleşi. tdk.org.tr/soylesi.html-89k-
- 10) Aslan M, Bıçak U, Üzümlü İ, Yakıncı C. Tıpta Kullanılan Kısaltmalarda Standardizasyonun Sağlanması. *Tıp Eğitimi Dünyası* 2004; 16: 16–20.
- 11) Terimler sözlüğü. <http://tdk.org.tr/terimler.html>.